UOT 338

Kubra Muxtar qızı QULUZADƏ
magistr
Q.kubra91@gmail.com

Firuzə Nəcəf qızı ƏLİYEVA
Azərbaycan Kooperasiya Universiteti
“Biznesin təşkili, dövlət və bələdiyyə idarəetməsi” kafedrasının dosenti, iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru
https://doi.org/10.30546/4.71.73001.2025.002.0216

BƏLƏDİYYƏLƏRİN FƏALİYYƏTİNİN NORMATİV ƏSASLARI VƏ BƏLƏDİYYƏ ORQANLARININ TƏŞKİLİ QAYDALARI

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi – bələdiyyələrin nəzəri məsələlərini araşdırmaq, inkişaf mərhələlərini müəyyənləşdirilmək, bələdiyyələrin fəaliyyətinin normativ əsaslarını araşdırmaq və qiymətləndirməkdir.

Tədqiqatın metodologiyası – Tədqiqat işində mövzunun daha səmərəli araşdırılması məqsədi ilə təhlil və ümumiləşdirilmə metodlarından istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti – Tədqiqat işində aparılan araşdırmalardan istifadə edərək, bələdiyyələrin fəaliyyətinin normativ əsaslarını və yerli özünüidarəetmə təcrübəsinin tətbiqi perspektivlərini müəyyənləşdirmək olar.

Tədqiqatın nəticələri göstərir ki, yerli özünüidarəetmənin əsas prinsipləri bələdiyyə fəaliyyətinin normativ əsaslarının müəyyənləşdirilməsi və bələdiyyə orqanlarının təşkilində normativ-hüquqi əsasların düzgün tətbiqinin qiymətləndirilməsidir.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – Yerli özünüidarəetmənin respublikamızda fəal regional siyasətin formalaşması və inkişafında, yoxsulluğun azaldılması və iqtisadi inkişafın təmin edilməsində mühüm əhəmiyyətə malik olduğu məqalədə əsaslandırılmışdır.

Açar sözlər: bələdiyyə, özünüidarəetmə, hüquqi, müqayisə, fəaliyyət, səlahiyyət.

Giriş

Bildiyimiz kimi, Azərbaycan Respublikası müstəqillik qazandıqdan sonra onun ən uğurlu addımlarından biri də 12 noyabr 1995-ci il tarixdə ümumxalq səsverməsi yolu ilə qəbul etdiyi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası olmuşdur. Konstitusiyanın IV bölməsində yerli özünüidarəetmə, bələdiyyələr, bələdiyyələrin işinin təşkili, səlahiyyətləri, bələdiyyənin qərarları və bələdiyyənin müstəqilliyinin təminatı öz əksini tapmışdır.

Məqalədə yerli özünüidarəetmənin nəzəri və hüquqi əsasları, yerli özünüidarəetmə sistemləri, yerli özünüidarəetmənin funksiya, vəzifə və səlahiyyətləri, maliyyə əsasları və ölkəmizdə yerli özünüidarəetmənin əsasları işıqlandırılmışdır Bildiyimiz kimi, son illər Azərbaycanda sosial, siyasi və iqtisadi sahədə olduğu kimi, idarəetmə sistemində uğurlu islahatlar aparılmış və yerli özünüidarəetmə qurumları olan bələdiyyələr yaradılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası, bələdiyyələrlə bağlı ölkə qanunlarında Avropa Xartiyasının müddəalarına əsaslanaraq Azərbaycan yerli özünüidarəetmə sisteminə xas olan ümumi prinsiplər müəyyənləşdirilmişdir ki, bu prinsiplər aşağıdakılardır.

1. Yerli əhəmiyyətli məsələlərin əhali tərəfindən müstəqil həll olunması;
2. Cəmiyyətin və dövlətin idarəetmə sistemində yerli özünüidarəetmənin təşkilati baxımdan əlahiddəliyi;
3. Yerli özünüidarəetmənin maddi və maliyyə resurslarının onun səlahiyyətlərinə uyğunluğu;
4. Yerli özünüidarəetmə orqanlarının və vəzifəli şəxslərin əhali qarşısında cavabdehliyi;

5. Yerli özünüidarəetmənin həyata keçirilmə formalarının müxtəlifliyi;
6. İnsan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarına əməl olunması;
7. Yerli özünüidarəetmənin təşkili və fəaliyyətində qanunçuluq;
8. Yerli özünüidarəetmənin fəaliyyətində aşkarlıq;
9. Yerli özünüidarəetmənin fəaliyyətində kollegiallıq və vahid rəhbərlik;
10. Yerli özünüidarəetmənin dövlət zəmanətləri [1, səhfə 103].

Bələdiyyələrin normativ-hüquqi aktları

Bildiyimiz kimi, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Azərbaycan Respublikasında qanunların ierarxiyası pilləsində birinci yeri tutur. Belə ki, o, dövlətin ən ali normativ-hüquqi aktı sayılır və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının müddəaları ilkin, təsisedici xarakter daşıyır. Belə ki, bu müddəaların həyata keçmə mexanizmi Azərbaycan Respublikasının qanunverici orqanları tərəfindən qəbul edilən digər normativ-hüquqi aktlarda öz əksini tapır. Yerli özünüidarə elə bir qeyri-dövlət sistemidir ki, bu sistem qanun çərçivəsində onlara yerli əhəmiyyətli məsələləri müstəqil və sərbəst şəkildə həll etmək hüququnu həyata keçirmək imkanı verir. Hər bir fəaliyyətin normativ əsasları olduğu kimi, bələdiyyə orqanlarının da fəaliyyətinin normativ əsasları mövcuddur. Bu orqanların fəaliyyətini nizama salan normativ-hüquqi aktlar aşağıdakılardan ibarətdir: - Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası; - "Bələdiyyələrin statusu haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu; - Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsi; - "Bələdiyyələrin ərazilər və torpaqları haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu; - "Bələdiyyənin nümunəvi nizamnaməsinin təsdiq edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu; - "Yerli rəy sorğusu haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu; - "Bələdiyyə qulluğu haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu; - "Bələdiyyə mülkiyyətinə əmlakın verilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu; - "Bələdiyyələrin maliyyəsinin əsasları haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu; - "Bələdiyyələrin daimi və başqa komissiyaları haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi barədə" Azərbaycan Respublikasının Qanunu; - "Bələdiyyə üzvünün statusu haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu; - "Yerli vergilər və ödənişlər haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Azərbaycan Respublikasında bələdiyyə orqanlarının fəaliyyətinin hüquqi əsaslarından ən mühüm yeri Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası tutur. Bu baxımdan da bələdiyyələrin fəaliyyətini nizama salan digər normativ-hüquqi aktlar Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən qəbul edilmişdir. Bu normativ-hüquqi aktlardan biri «Bələdiyyələrin statusu haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunudur. Bələdiyyənin icra orqanı onun icra aparatıdır. İcra aparatı bələdiyyənin sədrindən və onun bu qanunla və bələdiyyənin nizamnaməsi ilə müəyyənləşdirilmiş qaydada formalaşdırdığı struktur bölmələrindən və bələdiyyənin nizamnaməsinə müvafiq surətdə yaradılan digər icra strukturlarından ibarətdir. Bələdiyyənin icra aparatının fəaliyyətinə bələdiyyənin sədri rəhbərlik edir. Yerli əhaliyə xidmət, iqtisadi və sosial inkişaf proqramını həyata keçirmək üçün yaradılan icra strukturlarının rəhbərlərini bələdiyyə şurasının qərarına əsasən bələdiyyənin sədri təyin edir. Bələdiyyənin sədri yeni seçilmiş bələdiyyənin birinci iclasında bələdiyyə üzvləri sırasından açıq və ya gizli səsvermə yolu ilə seçilir. Bələdiyyənin sədri bələdiyyə üzvlərinin yarısından çoxunun səsini topladıqda seçilmiş hesab olunur. Ehtiyac olduqda bələdiyyə, bələdiyyə sədrinin müavinləri (bələdiyyə üzvləri) seçilir. Bələdiyyə sədrinin müavinləri bələdiyyə sədrinin üzvləri sırasından açıq və ya gizli səsvermə yolu ilə seçilir. Bələdiyyə sədrinin müavinləri bələdiyyə üzvlərinin yarıdan çoxunun səsini topladıqda seçilmiş hesab olunur. Bələdiyyənin sədri əmr və sərəncamlar verir, bələdiyyənin qərarlarını imzalayır. Bələdiyyə sədrinin müavini bələdiyyə sədrinin ona aid etdiyi məsələləri həll edir, bələdiyyə sədri olmadıqda onun səlahiyyətlərini həyata keçirir.

Bələdiyyələrin səlahiyyət müddəti 5 ildir. Seçkilər günü 18 yaşı tamam olan və yaşı 18-dən yuxarı olan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarının bələdiyyələrə üzv seçmək hüququ vardır. Seçkilər günü 21 yaşı tamam olan və yaşı 21-dən yuxarı olan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları bələdiyyələrə üzv seçilə bilərlər. Bələdiyyələrə seçkiləri Azərbaycan Respublikasının Prezidenti təyin edir. Seçkilərin təyin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin

Fərmanı rəsmi dərc edilir. Bələdiyyələrə seçkilər üzrə səsvermə bazar günü keçirilir. Bələdiyyələrin səlahiyyətlərinin qurtarmasına ən geci 120 gün qalmış yeni seçkilər təyin edilir. Bələdiyyələrə seçkilərin hazırlanması və keçirilməsi ilə bağlı tədbirlər Azərbaycan Respublikası dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına maliyyələşdirilir. Azərbaycan Respublikası dövlət büdcəsi və bələdiyyə büdcəsinin vəsaitlərindən, bu qanunda nəzərdə tutulmuş istisnalardan başqa, bələdiyyə üzvlüyünə namizədlər göstərilməsini təmin etmək və onlar barəsində təşviqat aparmaq üçün istifadə oluna bilməz.

Bələdiyyələrin statusu haqqında Qanun

Bələdiyyələrin statusu haqqında qanunvericiliyə görə, yerli özünüidarəetmə orqanları dövlət hakimiyyət orqanları sisteminə daxil deyildir. Bu prinsip nəzərdə tutur ki, bələdiyyələr daha ümumi qanunvericilik müddəalarını pozmadan öz daxili inzibati strukturlarını özləri elə müəyyən etsinlər ki, bu, yerli tələbatlara cavab versin və səmərəli idarəetməni təmin etsin.

Bələdiyyələr qanunvericiliklə onlara verilmiş ayrı-ayrı dövlət səlahiyyətlərini reallaşdırmaqla, həmçinin dövlət hakimiyyət orqanlarının qəbul etdiyi qərarları həyata keçirməklə, qanuna uyğun olaraq yerli səviyyədə dövlət orqanlarının vəzifə və funksialarının həyata keçirilməsinə yardım göstərməklə dövlət hakimiyyət orqanları ilə qarşılıqlı münasibətlərdə olurlar.

Yerli özünüidarəetmə konstitusiyaya və qanunlara uyğun olaraq həyata keçirilir.

Yerli idarəetmə 21-ci əsrdə demokratiyanı təcəssüm etdirən ən mühüm qurumlar hesab olunurlar. Yerli idarəetmələrin demokratik dəyərlərə əsalanması onların xidmət göstərən idarəetmə qurumlarına çevrilməsini zəruri edən ən mühüm amildir [2, səh. 9].

Özünüidarə ərazi birliyinin, təşkilatın və ya kollektivin işlərinin onların üzvləri tərəfindən müstəqil olaraq seçkili orqan vasitəsilə və ya bilavasitə (yığıncaq, referendum və sairin köməyi ilə) ifadə edilməsidir. Özünüidarənin əsas əlamətləri aşağıdakılardır: - hakimiyyətin əhaliyə, yaxud müvafiq ərazinin seçicilərinə, ictimai təşkilatın, kollektivin üzvlərinə məxsus olması; daxili həyati məsələlərin həllində müstəqillik, kənardan təyin edilən orqanların olması. Yerli özünüidarə yerlərdə dövlət idarəçiliyi növlərindən biri olmuşdur. Bu zaman inzibati ərazi vahidinin əhalinin yerli işləri dövlətin müəyyən etdiyi hüquqlar hüdudunda müstəqil olaraq idarə edir (seçkili orqan vasitəsilə, yaxud bilavasitə). İlk dəfə özünüidarəetmə sistemi Qərbi Avropada burjua inqilabları nəticəsində tətbiq edilmişdir. Yerli özünüidarəetmə orqanlarının hüquqlarının genişləndirilməsi müasir kapitalist dövlətlərində ümumdemokratik tələblər sırasında durur. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 143-cü maddəsində bələdiyyələrin işinin təşkili öz əksini tapmışdır. Həmin maddədə deyilir: Bələdiyyə öz fəaliyyətini iclaslar, daimi və başqa komissiyalar vasitəsi ilə həyata keçirir. Bələdiyyənin iclaslarını bələdiyyənin sədri çağırır. Ümumiyyətlə, bələdiyyə haqqında danışarkən birinci növbədə bələdiyyənin nə olduğunu bilmək daha da məqsədəuyğun olardı. Bələdiyyə vətəndaşlara yerli əhəmiyyətli məsələləri müstəqil və sərbəst həll etmək imkanı verən yerli özünüidarə formasıdır. Hər bir bələdiyyə müstəqildir və özünün əmlakına, büdcəsinə və seçkili orqanlarına malikdir. Bələdiyyələr sosial, iqtisadi, ekoloji və digər yerli əhəmiyyətli məsələlərin həlli ilə məşğul olurlar. Bələdiyyələrin sanitariya müəssisələrinin təşkili, adamların peşələri üzrə təmin olunmasına kömək göstərilməsi və sair bu kimi müxtəlif proqramlar qəbul edib həyata keçirən səlahiyyətləri vardır. Bələdiyyə seçki yolu ilə təşkil olunan bələdiyyə şuraları vasitəsi ilə idarə edilir. bələdiyyə şuraları bələdiyyə əhalisinin sayından asılı olaraq 5-dən 19-dək üzvdən ibarət olur. Bələdiyyə şuraları bələdiyyələrə aid qərarlar qəbul edir. Bələdiyyələrin qərarları Konstitusiyanın 145-ci maddəsində göstərilmişdir. Bu qərarlar aşağıdakılardan ibarətdir: - bələdiyyənin iclaslarında baxılan məsələlərə dair qərarlar qəbul edilir; - bələdiyyənin qərarları bələdiyyə üzvlərinin sadə səs çoxluğu ilə qəbul edilir; - yerli vergilər və ödənişlər ilə bağlı qərarlar bələdiyyə üzvlərinin üçdə iki səs çoxluğu ilə qəbul edilir. Bələdiyyələrin öz səlahiyyəti daxilində qəbul etdiyi qərarlar bələdiyyə ərazisində yerləşən bütün hüquqi və fiziki şəxslər tərəfindən icra olunmalıdır. Bələdiyyələrin qərarları onları qəbul etmiş orqanlar tərəfindən ləğv oluna və ya məhkəmənin qərarı ilə etibarsız sayıla bilər. Bələdiyyə üzvləri seçildikdən və bələdiyyə nizamnaməsi qeydiyyata alındıqdan sonra siz yerli özünüidarənin həyata keçirilməsində müxtəlif üsullarla

iştirak edə bilərsiniz: - yerli referendumda iştirak; - vətəndaşların yığıncaqlarında iştirak; - bələdiyyə əhalisinin ehtiyacları barəsində bələdiyyə üzvlərini məlumatlandırmaq; - yerli məsələlərlə bağlı yerli komitələrin assosiasiyaların, xeyriyyə təşkilatlarının işinə cəlb olunmaq.

«Bələdiyyədən şikayət hüququ». Bələdiyyələrin, bələdiyyə orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin qərar və hərəkətlərindən (hərəkətsizliklərindən) qanunla müəyyənləşdirilmiş qaydada məhkəməyə şikayət verilə bilər. Bələdiyyə üzvlərinin aşağıdakı vəzifələri vardır: - vətəndaşların ehtiyaclarını öyrənmək üçün onlarla ünsiyyətdə olmaq; - əhalinin ehtiyaclarını müzakirə etmək üçün ayda azı bir dəfə yığıncaq keçirmək; - hansı ehtiyacın ilk növbədə təmin olunacağını səs çoxluğu ilə qərara almaq; - 6 ayda bir dəfədən az olmayaraq seçicilərə hesabat vermək.

Bələdiyyələrin qəbul etdikləri aktlar hüquqa və haqq-ədalətə (bərabər mənafelərlə, bərabər münasibətlərlə) əsaslanmalı, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, qanunlarına, fərmanlara, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına (Naxçıvan Muxtar Respublikasında isə həm də Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyasına, qanunlarına, Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına) zidd olmamalıdır.

Bələdiyyələrin nizamnaməsi

Bələdiyyənin nizamnaməsi bələdiyyənin iclasları və ya vətəndaşların yığıncaqları tərəfindən qəbul edilir. Bələdiyyə nizamnaməsi Azərbaycan Respublikasının qanunu ilə müəyyənləşdirilmiş qaydada dövlət qeydiyyatına alınmalıdır. Bələdiyyə nizamnamələrinin qeydiyyatı müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən həyata keçirilir.

Azərbaycan Respublikasının dövlət hakimiyyəti orqanları bələdiyyələrin təşəkkülü və inkişafı üçün zəruri hüquqi, təşkilati və maddi – maliyyə şəraiti yaradır və yerli özünüidarə hüququnu həyata keçirməkdə əhaliyə kömək göstərir.

Yerli özünüidarəetmə orqanları və onların vəzifəli şəxsləri sosial tədbirlərin maliyyələşdirilməsi, sosial infrastrukturun fəaliyyətinin təşkili, işçilərə büdcədən əməkhaqqının verilməsi, ərazidə yaşayan əmək qabiliyyəti olmayan vətəndaşlara pensiya və müavinətlərin verilməsi və nəhayət, əhatə olunan mühitin ekologiyaya məruz qalması və digər bu kimi hallarda (xalq qarşısında öz etimadlarını doğrultmadıqda, mövcud Nizamnamənin şərtlərinə əməl etmədikdə) ciddi məsuliyyət daşıyırlar [4, səh 112].

Bələdiyyənin icra orqanı onun icra aparatıdır. İcra aparatı bələdiyyənin sədrindən və onun bu Qanunla və bələdiyyənin nizamnaməsi ilə müyyənləşdirilmiş qaydada formalaşdırdığı struktur bölmələrindən və bələdiyyənin nizamnaməsinə müvafiq surətdə yaradılan digər icra strukturlarından ibarətdir.

Bələdiyyə qulluğunun hüquqi tənzimlənməsi, o cümlədən bələdiyyə qulluqçusunun statusu, bələdiyyə qulluğunun həyata kecirilməsi şərtləri və qaydası Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, qanunları və bələdiyyənin nizamnaməsi ilə müyyən edilir.

Azərbaycanda həyata keçirilən əks – mərkəzləşdirilmə siyasətinin əsas məqsədi dövlət idarəetməsi əsaslarının demokratikləşdirilməsindən, ölkənin sosial - iqtisadi inkişafının həm cari, həm də perspektiv məsələlərinin həllinə uyğun səviyyədə dövlətin öz funksiyalarının səmərəli şəkildə yerinə yetirilməsinə şərait yaratmaqdan və real inkişaf etdirilməsindən ibarətdir. Yerli özünüidarəetmə sisteminin formalaşdırılması prosesi ölkədə demokratiyanın inkişafı kimi qiymətləndirilməlidir. Bələdiyyələr qanunvericiliklə onlara verilmiş ayrı-ayrı dövlət səlahiyyətlərini reallaşdırmaqla, qanuna uyğun olaraq dövlət hakimiyyət orqanlarının qəbul etdiyi qərarları həyata keçirməklə, dövlət orqanlarının vəzifə və funksiyalarının həyata keçirilməsinə yardım göstərməklə hakimiyyət orqanları ilə qarşılıqlı münasibətlərdə olurlar. Yerli özünüidarəetmə sistemində qanunçuluğa əməl olunması ilə bərabər dövlət yerli özünüidarəetməyə zəmanət verir.

Yerli özünüidarəetmə orqanlarına və vəzifəli şəxslərin fəaliyyətində qanunçuluga əməl olunması dövlət orqanı Ədliyyə Nazirliyinin Bələdiyyələrlə İş Mərkəzi tərəfindən həyata keçirilir. Bələdiyyələrin təşkili və fəaliyyətində qanunçuluğa əməl olunmasına bələdiyyənin nümayəndəli orqanı tərəfindən nəzarət edilir.

Yerli əhəmiyyətli, əhalinin maraqlarına əsaslanaraq tarixi və digər yerli ənənələri nəzarə almaqla Qanun yerli özünüidarəni xalqın öz səlahiyyətlərini həyata keçirməsinin, qanunla müəyyən edilmiş hədlər daxilində birbaşa və yerli özünüidarəetmə orqanları vasitəsi ilə müstəqil və məsuliyyəti ilə həllini təmin edən bir forma kimi müəyyən edir.

Bu tərif Avropa Yerli özünüidarəetmə Xartiyasının müddəalarına uyğundur, ona görə yerli özünüidarə yerli özünüidarəetmə orqanlarının qanun çərçivəsində və öz məsuliyyətləri altında tənzimləmə və idarəetmə hüququ və real qabiliyyətidir.

Avropa Şurası (AŞ) hüquqlarının reallaşmasına kömək edən və demokratik təsislatların müdafiəsi ilə məşğul olan hökumətlərarası siyasi təşkilat kimii 1949-cu ilin may ayında yaradılmışdır. Hal-hazırda bu təşkilat 47 ölkəni, o cümlədən, Cənubi Qafqaz respublikalarını özündə bilrəşdirir. AŞ-nın fəaliyyətinin əsas istiqamətlərindən birini demokratik institutların vacib elementi olan yerli özünüidarənin prinsip və ideyalarının inkişafı təşkil edir [3, səh. 48].

Bələdiyyə hakimiyyətinin və ya yerli özünüidarəetmənin dövlətdə yerinin iki əsas aspekti var: bir tərəfdən yerli özünüidarə yerli səviyyədə həyat təminatı sisteminin inzibati təşkili formasıdır və bu şəkildə dövlət hakimiyyəti ilə oxşardır, digər tərəfdən dövlət orqanları arasında səlahiyyətlərin federal bölgüsünə bənzəyir, lakin yerli özünüidarənin müstəqilliyinə görə bu belə deyil.

Dövlət hakimiyyəti ilə yerli özünüidarəetmə arasında münasibətlərin müxtəlif modelləri həm də dövlət və yerli hakimiyyət orqanları arasında iqtisadi qarşılıqlı əlaqənin müxtəlif növləri ilə xarakterizə olunur. Yerli özünüidarə ilə dövlət arasında bu formada münasibətlər, bir qayda olaraq, tərəflərin bərabərliyi prinsipinə əsaslanır. Lakin onların bunu yalnız dövlətin onlar üçün müəyyən etdiyi hədlər daxilində idarəetmə hüququ vardır. Dövlət orqanları büdcə sahəsində yerli özünüidarəyə ciddi nəzarət edir. İqtisadi sahədə verilmiş səlahiyyətlərin yerinə yetirilməsinə görə məsuliyyət müəyyən edilib. Dövlət iqtisadi sahədə yerli əhəmiyyətli məsələlərin həllinə müdaxilə etmək hüququnu təmin etmişdir. Yerli özünüidarəetmə orqanlarının bələdiyyə daxilində fəaliyyətinin və onların yerli səviyyədə səlahiyyətlərinin həyata keçirilməsi bələdiyyə idarəçiliyində dövlət hakimiyyətinə yaxınlığını müəyyən edir.

Bələdiyyə mülkiyyəti yerli özünüidarənin iqtisadi bazasının elementlərindən biri kimi yerli özünüidarəetmə orqanlarının sosial funksiyalarını yerinə yetirmək üçün resurs bazasını təşkil edir.

Bu gün yerli özünüidarənin rolu təkcə yerli səviyyədə deyil, həm də qlobal səviyyədə tanınır.

Yerli özünüidarə, xarici mənbələrin sübut etdiyi kimi, ayrı-ayrılıqda nəzərdən keçirilə bilməz, yalnız bütün dövlət sisteminin bir hissəsidir. Yerli özünüidarəetmə orqanları dövlətin və bütövlükdə cəmiyyətin mənafeyinə toxunan siyasi məsələləri həll edə bilmirlər, çünki onlar bələdiyyələrin və onların tərkib hissəsi olan inzibati-ərazi qurumlarının yerli problemlərinin həlli ilə bağlı deyildir. Bir çox ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, inkişaf prosesinin inistitusional dəstəyinin və bələdiyyə mülkiyyətindən səmərəli istifadənin ən səmərəli variantlarından biri bu obyektlərin maliyyələşdirilməsinə və konsensus əsasında idarə olunmasına özəl kapitalın cəlb olunmasıdır.

Yerli özünüidarəetmənin müxtəlif formaları, yerli idarəetmənin təşkilində dövlət idarəetməsi və yerli özünüidarəetmə orqanlarının birləşməsi, müəyyən bir ölkənin tarixi, coğrafi və demoqrafik xüsusiyyətləri, siyasi rejimi və hüquqi sistemi ilə müəyyən edilir.

Bələdiyyə tərəfindən müəyyən vətəndaşlar kateqoriyasına yerli sosial müdafiə proqramları əsasında dövlət sosial təminatlar müəyyən edir.

Xarici ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, bələdiyyələrin hüdudlarının dəyişdirilməsi, onların ləğvi, birləşməsi məsələləri maraqlı bələdiyyələrin və əhalinin rəyi nəzərə alınmaqla qanunvericiliklə həll edilməlidir.

İnkişaf etmiş ölkələrdə yerli özünüidarə demokratik quruluşun və vətəndaşların idarə sisteminə cəlb olunmasının ilkin göstəricisi sayılır.

İnkişaf etmiş dünya ölkələrinin yerli özünüidarənin müasir prinsipləri aşagıdakılardır:

- Qərarlarının sərbəst qəbul olunması;
- Təşkilati xüsusiyyətlər;
- Nümayəndəli demokratiyaya və vətəndaşların birbaşa iradə azadlığına qovuşması;

- Yerli özünüidarənin üst-üstə düşən maliyyə və maddi resurslarının olması.

Yerli özünüidarəetmənin nəzəri və hüquqi əsasları respublikamızda fəal regional siyasətin formalaşması və inkişafında, vətəndaşların hüquqlarının mühafizə və təminatında mühüm rol oynayır.

Bələdiyyələrin sosial, ekoloji mühiti daha ətraflı inkişaf etdirmək üçün inkişaf proqramlarının hazırlanması məqsədəuyğun olardı. Bələdiyyələrin yerli ekoloji proqramlarında məqsəd dövlətin həyata keçirdiyi ekoloji proqramlarda nəzərdə tutulmayan və ya onlara əlavə olaraq yerli əhəmiyyətli ekoloji təmizlik məsələlərinin həllinə yerli əhalinin hamılıqla cəlb edilməsidir. Həmin proqramlara yerli şəraitdə mövcud olan ekoloji tarazlığın qorunub saxlanılması, bələdiyyə ərazisinin yaşıllaşdırılması və abadlaşdırılması, məişət tullantılarının yığılması, nəql edilməsi, zərərsizləşdirilməsi, emalı və bu sahədə başqa məsələlərin həlli üçün tədbirlər görülməsi, suyun, havanın, torpağın hər cür çirklənmədən qorunması, qonşu bələdiyyələrlə birgə ekoloji tədbirlərin həyata keçirilməsi və yerli əhəmiyyətli digər tədbirlər daxil edilə bilər. Bələdiyyələr dövlətin ekoloji proqramları ilə yerli ekoloji proqramların əlaqələndirilməsinə, müəyyən hallarda birgə tədbirlərin həyata keçirilməsinə yardım göstərirlər.

Dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanları arasındakı münasibətlərin ikinci forması maliyyə - iqtisadi münasibətlərdir. Əgər təşkilati - hüquqi münasibətlər dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanları arasında əlaqələrin ümumi strukturunu və ya sistemini yaradırsa, maliyyə - iqtisadi münasibətlər bu sistemin fəaliyyətinin maddi təminatçısı funksiyasını həyata keçirir. Hansı formal statusa və hansı səlhiyyətlərə malik olmasına baxmayaraq, əgər yerli hakimiyyət kifayət qədər maddi – maliyyə resurslarına malik deyilsə, real olaraq müstəqil idarəetmə hakimiyyətinə çevrilə bilməz [3, səh. 267].

Ölkədə gedən dinamik inkişaf, iqtisadiyyatın intensiv modernləşməsi ictimai şüurun daha da demorkatikləşməsinə təkan vermişdir. Son illər ərzində həyata keçirilmiş genişmiqyaslı və ardıcıl iqtisadi islahatlar əhalinin rifah halını yüksəltmiş, insanları daha sərbəst etmiş, onlarda cəmiyyətin bərabərhüquqlu üzvü olması hissini formalaşdırmış və möhkəmləndirmişdir. Bələdiyyələr də bu proseslərin böyük əksəriyyətinin bilavasitə iştirakçısı kimi Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyətinin qurulması və demokratik prinsiplərin tətbiqi işinə öz paylarını vermişlər və bu iş davam etməkdədir [5, səh. 155].

Son dövrlərdə bələdiyyələrin inkişafı ölkə başçısı cənab İlham Əliyevin diqqətində olmuş, onların səlahiyyətlərinin artırılması ilə bağlı bir sıra tədbirlər həyata keçirilmişdir. Yerli özünüidarə sahəsində qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə dövlət tərəfindən diqqətlə yanaşılmış, yeni normativ-hüquqi aktlar qəbul edilərək mövcud təcrübənin yaxşılaşdırılmasına xüsusi önəm verilmişdir. Son illər regionların və muxtar respublikanın sosial-iqtisadi inkişafına dair, eləcə də ayrı-ayrı sahələrlə bağlı qəbul edilmiş Dövlət Proqramlarında bələdiyyələr üçün müəyyən edilmiş istiqamətlər onların daha yaxşı səfərbər olmasına, yerli əhəmiyyətli məsələlərin həllində, abadlıqquruculuq işlərində fəallıq göstərməsinə, işgüzarlıq meyillərinin artmasına səbəb olmuşdur. Naxçıvan Muxtar Respublikasında yerli özünüidarəetmə institutunun yaradılması və onlara verilən imtiyazlar da dövlətin öz xalqının rahat yaşayışını təmin etmək məqsədinə xidmət edir. Bu məqsədlə muxtar respublikamızda yerli özünüidarəetməni həyata keçirən bələdiyyə fəaliyyətinin inkişafına xüsusi qayğı ilə yanaşılır.

Nəticə

Azərbaycan yerli özünüidarəetmə orqanları inkişaf etmiş xarici ölkələrin yerli özünüidarəetmə sisteminin təcrubəsindən istifadə etməli, Azərbaycan bələdiyyəsinin inkişaf tendensiyalarını yüksəltməlidir.

Bələdiyyələrin öz səlahiyyətləri daxilində qəbul etdiyi qərarlar təşkilati-hüquqi formasından asılı olmayaraq, bələdiyyənin ərazisində yerləşən bütün hüquqi və fiziki şəxslər tərəfindən icra edilməlidir.

O, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ilə və bələdiyyələrin statusu haqqında Azərbaycan Respublikasının qanununun səlahiyyətlərinə aid edilmiş yerli əhəmiyyətli məsələləri müstəqil olaraq həll edir. Yerli əhəmiyyətli məsələlər Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları ilə müəyyən edilən məsələlərdir. Yerli sosial müdafiə proqramları bələdiyyə tərəfindən müəyyən edilən vətəndaşlar koteqoriyasına dövlət sosial təminatından əlavə sosial təminatları müəyyən etməklə həmin təminatlar mütəmadi və birdəfəlik ola bilər.

Respublikamızda fəal regional siyasətin formalaşması və inkişafında və yoxsulluğun azadılması və iqtisadı inkişafın təmin edilməsində, vətəndaşların hüquqlarının mühafizəsi və təminatında, işsizliyin azaldılması, həyat səviyyəsinin yüksəlməsi və sosial problemlərin həllində rayon və şəhər bələdiyyələri mühüm rol oynayır.

ƏDƏBİYYAT

1. Bələdiyyələr haqqında sənədlər toplusu, “Qanun”. Bakı, 2008
2. Səbuhi Yusifov, Vüqar İsamayılov, Azər Hüseyn. Yerli özünüidarəetmə, Bakı, 2016
3. İbrahimov İ.A. “Bələdiyyə idarəçiliyinin beynalxalq təcrübəsi”. Bakı, 2014
4. Aqil Əliyev, Əbülfəz Qasımov, Vidadi Zeynalov, Zakir Cəfərov, Bələdiyyələrə elmi-metodiki kömək, Bakı, 2002, səh. 112
5. İbrahimov İ.A. “Bələdiyyələrin kadr problemləri və onların həlli yolları”. “Dövlət idarəçiliyi”, 2010, N 4, s.154-158

Кубра Мухтар кызы Гулузаде,
Магистрант
Q.kubra91@gmail.com

Фируза Наджаф кызы Алиева,
Доктор Философии по экономическим наукам
Азербайджанский Университет Кооперации
доцент кафедры «Организация бизнеса, государственного и муниципального управления»

Нормативные основы деятельности муниципальных образований и правила организации муниципальных органов

Резюме

Цель исследования изучить теоретические вопросы деятельности муниципальных образований, определить этапы развития, изучить и оценить нормативные основы деятельности муниципальных образований.

Методология исследования. В исследовательской работе использовались методы анализа и обобщения с целью более эффективного исследования темы.

Прикладная значимость исследования. Используя проведенные в ходе исследовательской работы исследования, можно определить нормативные основы деятельности муниципальных образований и перспективы применения практики местного самоуправления.

Результаты исследования. Исследование показывает, что основными принципами местного самоуправления являются определение нормативных основ муниципальной деятельности и оценка правильного применения нормативно-правовых основ при организации муниципальных органов.

Оригинальность и научная новизна исследования. В статье обосновано, что местное самоуправление имеет важное значение в формировании и развитии активной региональной политики в нашей республике, в избавлении от бедности и обеспечении экономического развития.

Ключевые слова: муниципалитет, самоуправление, право, сравнение, действие, власть.

Kubra Guluzade,
Master's student
O.kubra91@gmail.com

Firuza Najaf Aliyeva
Azerbaijan Cooperation University
Associate Professor of the Department of "Business Organization, State and Municipal Administration" PhD in Economics

Normative bases of activities of municipalities and rules of organization of municipal bodies

Summary

The purpose of the study is to investigate the theoretical issues of municipalities, to determine the stages of development, to investigate and evaluate the normative bases of the activities of municipalities.

Methodology of the research In the research work, the methods of analysis and generalization were used for the purpose of more effective investigation of the topic.

Application importance of the research Using the research carried out in the research work, it is possible to determine the normative bases of the activity of municipalities and the perspectives of the application of the practice of local self-governance.

Results of the research The research shows that the main principles of local self-government are the determination of the normative bases of municipal activity and the evaluation of the correct application of the normative legal bases in the organization of municipal bodies.

Originality and scientific novelty of the research. The article substantiates the fact that local self-government is of great importance in the formation and development of an active regional policy in our republic, in the elimination of poverty and in ensuring economic development.

Key words: municipality, self-government, legal, comparison, action, authority.